МОНГОЛ УЛС ДАХЬ ХҮНИЙ ЭРХИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТАЛААРХ ҮНДЭСНИЙ ХОЁРДУГААР ИЛТГЭЛ

I. ТАНИЛЦУУЛГА

1. Монгол Улс Хүний эрхийн төлөв байдлын талаарх Үндэсний анхдугаар илтгэлийг 2010 онд НҮБ-ын Хүний эрхийн зөвлөл (цаашид “ХЭЗ” гэх)-ийн 16 дугаар чуулганаар хэлэлцүүлсэн. Хэлэлцүүлгийн дүнд бусад улс орноос давхардсан тоогоор нийт 129 зөвлөмж өгсний 126 зөвлөмжийг Монгол Улс биелүүлэхээ зөвшөөрч, гурван зөвлөмжийг биелүүлэх боломжгүй болохоо мэдэгдсэн.

II. ИЛТГЭЛ БОЛОВСРУУЛАХ АРГА ЗҮЙ, ЗӨВЛӨЛДӨХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

2. Үндэсний хоёрдугаар илтгэлд 2010-2014 онд Монгол Улсад хүний эрхийг хамгаалах, хөхиүлэн дэмжих чиглэлээр гарсан эрх зүйн болон бүтцийн өөрчлөлт, дэвшил, Монгол Улсын Засгийн газар (цаашид “МУЗГ” гэх)-аас 2011 онд баталсан ХЭЗ-ийн зөвлөмжийг 2011-2014 онд хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг тусгав. Монгол Улс зөвлөмжийн хэрэгжилтийн талаарх дунд хугацааны сайн дурын илтгэлийг НҮБ-д 2014 оны 5 дугаар сард хүргүүлсэн. Түүнчлэн хүний эрхийг хамгаалах, хөхиүлэн дэмжихэд учирч буй хүндрэл, бэрхшээл, тэдгээрийг даван туулах арга зам, зорилтын талаар тусгав.
3. Монгол Улсын Ерөнхий сайдын захирамжаар байгуулсан Үндэсний хоёрдугаар илтгэлийг боловсруулах ажлын хэсэг зөвлөмжийн зохих хэсгийн хэрэгжилтийн тайланг холбогдох байгууллагаас гаргуулан авч, нийт хоёр удаа хуралдсан. Түүнчлэн Монгол Улсын яам, агентлаг, Хүний эрхийн үндэсний комисс (цаашид “ХЭҮК” гэх), хүний эрхийн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг төрийн бус байгууллага (цаашид “ТББ” гэх)-тай хамтран илтгэлийн нээлттэй хэлэлцүүлгийг гурван удаа зохион байгуулав.
4. Илтгэлд дээрх хэлэлцүүлгийн үеэр ТББ-уудын төлөөлөл, оролцогчдоос өгсөн санал, зөвлөмжийг тусгав.

III. ХҮНИЙ ЭРХИЙГ ХАМГААЛАХ, ХӨХИҮЛЭН ДЭМЖИХ ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН

A. ҮНДЭСНИЙ ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН САЙЖРУУЛАХ

5. Монгол Улсад хүний эрхийн асуудлыг хариуцсан, үүрэг хүлээсэн механизм нь УИХ-ын Хүний эрхийн дэд хороо /ХЭДХ/, Хүний эрхийн үндэсний комисс /ХЭҮК/, Хүний эрхийг хангах Үндэсний хөтөлбөрийг /ХЭХҮХ/ хэрэгжүүлэх Хороо, түүний ажлын алба болон аймаг нийслэл дэх салбар хороодоос бүрдэнэ.
6. Шүүхийн шинэчлэлийн хүрээнд Монгол Улсын шүүхийн тухай, Шүүгчийн эрх зүйн байдлын тухай, Хуульчийн эрх зүйн байдлын тухай, Шүүхийн

захиргааны тухай, Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийн эрх зүйн байдлын тухай, Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулиуд 2013 онд батлагдсан.

7. Улс төр, эрх зүй, эдийн засаг, нийгэм, соёлын ба гэр бүлийн харилцаанд жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах зорилгоор Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хуулийг 2011 онд батлав. Хуулиар жендэр, жендэрийн тэгш байдал, бэлгийн дарамт, хүйсийн төлөөллийн доод хязгаар (квот)-ыг бий болгож, улс төр, эдийн засаг, нийгмийн бүх харилцаанд эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүс тэгш эрхтэй байх, ялгаварлан гадуурхагдахгүй байх, төрийн болон ТББ-д баримтлах хүйсийн төлөөллийн доод хязгаарыг хуульчлан тогтоов. Жишээлбэл, яам, агентлагийн бүтцийн нэгжийн дарга нарын 15-аас доошгүй хувь нь эмэгтэйчүүдийн төлөөлөл байхаар зохицуулсан. Хууль сахиулах салбарын хэмжээнд нийт 22191 албан хаагчид ажиллаж байгаа бөгөөд 84.2 хувь нь эрэгтэй, 15.8 хувь нь эмэгтэй албан хаагчид ажиллаж байна. Хууль зүйн яамны харьяа агентлаг, байгууллагуудын дээд шатны удирдлагуудын хүйсийн тэнцвэрт байдлыг авч үзвэл 31 дээд шатны удирдах албан тушаалтан байгаас 29 буюу 90.3% нь эрэгтэй, 2 буюу 6.5 % нь эмэгтэй байна.
8. Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хуулийг 2012 онд батлан, хүн ялангуяа эмэгтэйчүүд, хүүхэд худалдаалахаас урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох, шийтгэх тухай Палермогийн протоколд нийцүүлэн хүн худалдаалах гэмт хэргийг тодорхойлсон. Хүн худалдаалах гэмт хэргийн ойлголт, хор уршиг, урьдчилан сэргийлэх, тайлбарлан таниулах талаарх асуудлыг ерөнхий боловсролын сургуулийн ахлах, дунд ангийн сургалтын хөтөлбөрт тусгах, хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчийн нэр төр, алдар хүндийг хамгаалах, аюулгүй байдлыг хангах зорилгоор түүнтэй холбоотой мэдээллийг нууцлах, хамгаалах байр ажиллуулах, хохирогчдод эрүүл мэндийн болон сэтгэцийн нөхөн сэргээх эмчилгээ үзүүлэх, ажлын байраар хангах, мэргэжлийн сургалтад хамруулах, хууль зүйн туслалцаа үзүүлэх үүргийг төр хүлээх зэрэг зохицуулалтыг энэ хуулиар тогтоосон.
9. Гэрч, хохирогчийг хамгаалах тухай хуулийг 2013 онд батлав. Энэ хуулиар амь нас, эрүүл мэндэд нь хохирол учирч болзошгүй, эсхүл хохирол учирсан гэрч, хохирогчийг хамгаалах биечилсэн хамгаалалт, аюулгүй газарт түр байрлуулах, гадаад төрхийг өөрчлөх зэрэг хамгаалалтын арга хэмжээний хэлбэрийг тодорхойлж, хамгаалалтын арга хэмжээг хамгаалах нөхцөл байдал үүссэн үед авч хэрэгжүүлэх үүргийг цагдаагийн алба, мөрдөх алба, Тахарын алба, Авлигатай тэмцэх газар, Тагнуулын ерөнхий газарт хүлээлгэсэн.
10. Төлбөрийн чадваргүй яллагдагчид эрх зүйн туслалцаа үзүүлэх тухай хууль нь 2013 онд батлагдаж ядуу иргэдийг хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалахаар мөрдөх ажиллагаа болон гэмт хэргийг шүүхээр хянан шийдвэрлэхэд өмгөөлөгчөөр оролцох зэргээр эрхийг нь хамгаалж байна.

В. ОЛОН УЛСЫН ГЭРЭЭНД НЭГДЭН ОРСОН БАЙДАЛ

11. Монгол Улс тайлангийн хугацаанд зөвлөмжид туссан Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пактын Цаазаар авах ялыг халахад чиглэсэн нэмэлт II протоколд (2012) нэгдэн орж, Хүчээр алга болгохоос бүх хүнийг хамгаалах тухай олон улсын конвенц (2014) болон Эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар хүний нэр төрийг доромжлон харьцаж шийтгэхийн эсрэг конвенцийн нэмэлт протоколыг (2014) тус тус соёрхон батлав.
12. Монгол Улс Иргэний эдийн засаг, нийгэм, соёлын эрхийн тухай олон улсын пактын 4 дүгээр илтгэлийг 2012 онд, Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүсийн эрхийн тухай конвенцийн анхдугаар илтгэлийг 2012 онд, Арьс үндсээр алагчлах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах тухай олон улсын конвенцийн 19-21 дүгээр илтгэл (нэгтгэсэн)-ийг 2014 онд, Эмэгтэйчүүдийг алагчлах үзлийн бүх хэлбэрийг устгах тухай конвенцийн 8-9 дүгээр илтгэл (нэгтгэсэн)-ийг 2014 онд тус тус хүргүүлсэн. Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцийн 5 дугаар илтгэл, Эрүүдэн шүүх болон хэрцгий, хүнлэг бусаар хүний нэр төрийг доромжлон харьцаж шийтгэхийн эсрэг конвенцийн 2 дугаар илтгэлийг боловсруулсан.

С.ХҮНИЙ ЭРХИЙГ ХАНГАХ ЧИГЛЭЛЭЭР ШИНЭЭР БАЙГУУЛАГДСАН ИНСТИТУЦУУД

13. Анхдугаар тайланд дурдсан хүний эрхийн байгууллагууд үйл ажиллагаагаа явуулж байгаагийн зэрэгцээ тайлангийн хугацаанд батлагдсан Гэрч, хохирогчийг хамгаалах тухай хууль, Тахарын албаны тухай хуулийн дагуу гэрч, хохирогчийг хуульд заасан хэлбэрээр хамгаалах үүрэг бүхий Тахарын албыг шинээр байгуулан ажиллуулж байна. Тахарын алба нь 79 шүүхийн 41 Тамгын газрын 43 байрыг хамгаалалтанд аваад байна.
14. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн бодлогын зөвлөлийг 2012 онд байгуулав.
15. Хүний эрхийн чиглэлээрх олон улсын гэрээнд нэгдэн орох, орсон гэрээний хэрэгжилтийг хангах үйл ажиллагааг уялдуулан зохицуулах, гэрээний тайлан, мэдээллийг боловсруулах, хүргүүлэх ажиллагаанд хяналт тавих чиг үүрэг бүхий Хүний эрхийн хэлтсийг Гадаад хэргийн яамны Олон улсын эрх зүйн газарт 2014 онд шинээр байгуулав.
16. Төлбөрийн чадваргүй яллагдагчид эрх зүйн туслалцаа үзүүлэх тухай хууль батлагдсанаар Хууль зүйн туслалцааны төвийг улсын хэмжээнд байгуулан нийслэлийн 9 дүүрэг, 21 аймаг болон 3 суманд төлбөрийн чадваргүй яллагдагчид хууль зүйн туслалцаа үзүүлэх үйл ажиллагааг явуулж байна. Хууль зүйн туслалцааны төвд 2014 оны эхний хагас жилд нийт 982 хэргийн 1046холбогдогч үнэ төлбөргүй өмгөөллийн үйлчилгээ авахаар хандсанаас 479 хэргийг шүүхээр бүрэн шийдвэрлэж, шүүхийн өмнөх шатанд 66 хэргийг шийдвэрлэн, 358хэрэг шийдвэрлэх шатанд байна. Үйлчлүүлэгчдийн дийлэнх хувь нь мөрдөн байцаалтын (49.2%) болон анхан шатны шүүхийн шатнаас (28.3%) өмгөөллийн туслалцаа авахаар хандсан байна.

D. ШҮҮХИЙН ШИНЭЧЛЭЛ

17. Шүүхийн шинэ багц хуулийн зорилго нь шүүхийн шинэтгэлийн амин чухал асуудлууд болох шүүхийн бие даасан, нээлттэй, ил тод байдлыг хангах, шүүхийн захиргаа, төсвийг бие даалгах, шүүх, шүүгчийн ажлын ачааллыг зохистой болгох, шүүгчийн ур чадвар, хариуцлагатай байдлыг нэмэгдүүлэх замаар шударга шүүхээр шийдвэрлүүлэх Монгол Улсын ардчилсан Үндсэн хуульд заасан шүүх эрх мэдлийн зарчмыг илүү бодитойгоор хэрэгжүүлэх боломжийг бүрдүүлэх юм.
18. Шүүхийн тухай багц хууль 2013 оны 4 сарын 15-аас хэрэгжснээр дараах үр дүн гарч байна. Үүнд: Шүүхийн захиргаа, шүүн таслах ажиллагааг тус тусад нь салгаж, шүүгчийг захиргааны удирдлага, нөлөөллөөс ангид байх нөхцөлийг бүрдүүллээ. Шүүхийн бие даасан, шүүгчийн хараат бус байдлыг хангах, хамгаалах чиг үүрэг бүхий Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийг бүтэц, зохион байгуулалтын хувьд анх удаа бие даасан загвараар байгуулав.
19. Анхан болон давж заалдах шатны шүүхүүдийг дагнасан хэлбэрээр бүсчлэн байгуулж, шүүгч шүүн таслах ажлын төрлөөр дагнан мэргэших боломж бүрдлээ. Шүүгчийн хараат бус, бие даасан байдлыг хангах, шинэ механизмуудыг хэрэгжүүлж, үйлчилж эхэлсэн.
20. Шүүхийн тухай багц хуулиар технологийн ололт, шийдлийг нэвтрүүлэх эрх зүйн үндсийг бүрдүүлсний дагуу бүх шатны шүүхийн байранд "НЭЭЛТТЭЙ ШҮҮХ" танхим байгуулан, шүүх хуралдааны явцыг шууд үзэх нөхцлөөр бүрдүүлэн шүүхийн үйл ажиллагааг иргэд, олон нийтэд нээлттэй, ил тод байх хуулийн заалт бодитой хэрэгжиж байна. Ингэснээр шүүхийн шатанд хүний эрх зөрчигдөхөөс хамгаалах механизм бүрдэж байна.
21. Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа манай улсад 2014 оноос хэрэгжиж одоогоор Иргэний хэргийн анхан шатны 33 шүүх дээр эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг амжилттай явуулж байна.
22. “Шүүхийн иргэдийн төлөөлөгчийг сонгон шалгаруулах, ажиллуулах журам”-ын дагуу иргэдийн төлөөлөгчид анхан шатны шүүхүүдэд ажиллаж байна.

IV. ХҮНИЙ ЭРХИЙГ ХАМГААЛАХ, ХӨХИҮЛЭН ДЭМЖИХ ХҮРЭЭНД ӨГСӨН ЗӨВЛӨМЖИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН БАЙДАЛ

А.ЦААЗААР АВАХ ЯЛЫГ ХАЛАХ ЧИГЛЭЛЭЭР

23. “Иргэний болон улс төрийн эрхийн олон улсын пактын Цаазаар авах ялыг халах тухай II протокол”-ыг 2012 оны 1 дүгээр сарын 5-нд соёрхон баталсан.
24. Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Эрүүгийн хуульд заасан хэмжээ хязгаарын хүрээнд ял эдэлж байгаа ялтанд уучлал үзүүлэх бүрэн эрхийн дагуу 2010 онд цаазаар авах ялаас түдгэлзэж, энэ хугацаанд нэг ч хүн цаазаар авахуулаагүй байна.
25. Эрүүгийн хуулийн шинэчилсэн найруулгад цаазаар авах ялыг хасахаар тусгасан.
26. Хууль, тогтоомжид заасан стандарт шаардлага хангасан, 24 цагаар хяналт тавьдаг хөдөлгөөнт телекамераар тоноглосон өрөө бүхий шинээр

ашиглалтад оруулсан цагдан хорих төвд цаазаар авах ялтай этгээдийг хорих нөхцлийг бүрдүүлэв.

27. Цаазаар авах ялтай этгээдтэй Олон улсын стандартад нийцүүлэн харьцаж байгаа эсэхэд Прокурорын байгууллага эрх хэмжээнийхээ дагуу хяналт тавьж ажилладаг.

В. ЭРҮҮДЭН ШҮҮХЭЭС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ ЧИГЛЭЛЭЭР

28. Монгол Улс “Эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцаж, шийтгэхийн эсрэг НҮБ-ын конвенцийн Нэмэлт Протокол”-д 2013 оны 9 дүгээр сарын 24-ний өдөр гарын үсэг зурж, 2014 оны 12 дугаар сарын 11-ний өдөр соёрхон баталсан.
29. 2013 онд батлагдсан Цагдаагийн албаны тухай хуулиар цагдаагийн алба, албан хаагчийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих эрхийг ХЭҮК-т олгосон. Ингэснээр цагдаагийн албан хаагчийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих хараат бус үндэсний тогтолцоо бүрдэж байна.
30. Хүний эрхийг хангах үндэсний хөтөлбөрийг цагдаагийн байгууллагын хэмжээнд хэрэгжүүлэх, түүний биелэлтийг хангуулж, дээд шатны байгууллагад танилцуулах үүрэг бүхий салбар хороог байгуулсан. Цагдаагийн ерөнхий газрын тэргүүн дэд даргаар ахлуулсан тус салбар хороо нь хүний эрхийг хангах ажлын хүрээнд болон “Цагдаагийн ерөнхий газар болон Хүний эрхийн үндэсний комиссын хамтран ажиллах санамж бичиг”-ийн хүрээнд зохион байгуулсан ажил, цаашид авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний санал, эрүүгийн хэрэгт цагдан хоригдсон хүмүүсийн талаарх судалгаа, цагдан хоригдсон сэжигтэн, яллагдагч нараас хүний эрхийн талаар гаргасан гомдол, мэдээлэл, түүний шийдвэрлэлт болон цаашид хүний эрхийг хангах ажлын хүрээнд дэвшүүлэх зорилт, хэрэгжүүлэх ажлын төлөвлөгөөг хэлэлцсэн хурлыг зохион байгуулж хэвшсэн.
31. Хууль зүйн сайдын тушаалаар Баривчлах, цагдан хорих байрны дотоод журам 2013, Албадан ажил хийлгэх ял оногдуулсан шүүхийн тогтоолыг гүйцэтгэхэд хяналт тавих журам 2013, Хуяглан хүргэх ажиллагааны журам 2014, Шүүгч, шүүгчийн аюулгүй байдлыг хангах журам 2014, Цагдан хорих байр, хорих ангийг нүүлгэн шилжүүлэх ажиллагааны үед хуяглан хүргэх ажиллагаа явуулах журам 2014, Гэрч хохирогчийн мэдээллийн нууцлалыг хангах аюулгүй байдлын хамгаалалтын арга хэмжээг хэрэглэх журам 2014, Гэрч хохирогчийг тусгай техник хэрэгслийн жагсаалт, хэрэгслээр хангах, хэрэглэх журам 2014, Гэрч хохирогчийг аюулгүй газарт түр байрлуулах аюулгүй байдлын хамгаалалтын арга хэмжээг хэрэлэх журам 2014, Гэрч, хохирогчид эрүүл мэндийн туслалцаа үзүүлэх журам 2014, Биечилсэн хамгаалалтын журам 2014, Хорих ангийн харуул хамгаалалтын болон ялтанд хяналт тавих журам 2014, Сэжигтэн, яллагдагч, шүүгдэгчийг байгууллагад байрлуулах журам 2014 онуудад тус тус баталсан.
32. Цагдаагийн байгууллагын зохион байгуулалтын бүтцээр Гэмт хэрэгтэй тэмцэх газрын Мөрдөн шалгах ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх мэргэжлийн газрын Тусгай субьектын үйлдсэн гэмт хэргийг мөрдөн шалгах хэлтсийг,

Цагдаагийн ерөнхий газрын дотоод хяналт-аюулгүй байдлыг хангах газарт шилжүүлэн байгуулсан. “Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам”-ын код 224-д “Цагдаагийн алба хаагч түр саатуулагдсан этгээдтэй хэрцгий хүнлэг бусаар, басамжлан доромжилж харьцах, бие махбодь сэтгэл санааг шаналган зовоох аливаа санаатай үйлдэл хийх зэргээр эрүүдэн шүүж, зүй бусаар харьцахыг хориглоно” гэж заасныг үйл ажиллагаандаа хэрэгжүүлэн ажиллаж байна.

33. Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн нэгдсэн мэдээгээр Эрүүгийн хуульд заасан эрүү шүүлт тулгах гэмт хэрэгт 2010-2014 онд 2010 онд1 хэрэгт 1 хүн (Баян-Өлгий аймагт), 2013 онд 1 хэрэгт 1 хүн (Хөвсгөл аймагт), 1 хэрэгт 2 хүнд (Дорнод аймагт) тус тус Эрүүгийн хуулийн 251 дүгээр зүйл ангиар ял оногдуулсан байна. Эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцах, шийтгэхтэй холбоотойгоор Прокурорын байгууллагаас шаардлага, албан даалгавар цагдаагийн байгууллагад ирүүлээгүй байна.
34. Мөрдөн шалгах ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх мэргэжлийн газрын уулзалт байцаалтын хэсгийг дүрс бичлэгээр бүрэн тоноглосноор хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч, прокурор, шүүгч, тагнуулын болон авлигатай тэмцэх газрын мөрдөн байцаагч нар сэжигтэн, яллагдагчтай уулзах, байцаалт авахдаа байцаан шийтгэх ажиллагааны оролцогч нарын аюулгүй байдал хангагдаж, хяналт хамгаалалт, нууцлал, дэг журмыг сахиулах ажиллагаа сайжран, эрүүдэн шүүх, хүнлэг бус харьцах тохиолдол 2014 онд гараагүй байна.
35. Олон улсын жишигт нийцсэн цагдан хорих 6 байрыг 2007-2011 онд ашиглалтад оруулж, 12 аймаг дахь Шийдвэр гүйцэтгэх албадын Цагдан хорих байрны их засварын ажлыг бүрэн хийж дуусгасанаар хорих байрны ахуй нөхцөл харьцангуй дээшилсэн. Хорих байгууллагын нөхцөлийг НҮБ-ын жишигт хүргэх чиглэлээр 2013 онд шинээр 5 стандарт батлан үйл ажиллагаандаа мөрдөн ажиллаж байна.
36. Хууль сахиулах их сургуулийн Цагдаагийн сургуулийн сургалтын хөтөлбөрт Эрүүдэн шүүхийн эсрэг конвенцийн агуулга, үзэл санаа, Эрүүдэн шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх арга замыг танин мэдэх асуудал зэрэг сэдвүүдийг тусгасан байна. Энэ хөтөлбөрийн дагуу 2008-2013 онд нийт 161 дамжааны 4909 сонсогч, сурагчид сургалтад хамрагдсан ирээдүйн хууль сахиулах байгууллагын боловсон хүчний мэдлэг, практик ажилд бодит үр нөлөө үзүүлнэ.

С. ГЭР БҮЛИЙН ХҮЧИРХИЙЛЭЛЭЭС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ, ТЭМЦЭХ ЧИГЛЭЛЭЭР

37. Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх асуудлыг төрийн бодлогын баримт бичгүүд болох “Монгол Улсын төрөөс гэр бүлийн хөгжлийн талаар баримтлах бодлого”, “Жендэрийн тэгш байдлыг хангах үндэсний хөтөлбөр”, “Монгол Улсад хүний эрхийг хангах үндэсний хөтөлбөр”-үүдэд тусгайлан тусгаж, холбогдох олон улсын гэрээ, конвенциудад нэгдэн орсны зэрэгцээ

“Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хууль”, “Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх үндэсний хөтөлбөр”-ийг шинээр баталсан нь төрөөс энэ асуудлыг ихээхэн анхаарч, хүчин чармайлт гаргаж байгаагийн илрэл юм. Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай үндэсний хөтөлбөрт нийгмийн ажил, сэтгэл зүй, эрх зүйн үйлчилгээг нэг цэгийн буюу хамтарсан багийн хэлбэрээр хүргэх тухай зорилт дэвшүүлж үүнтэй холбоотойгоор Монгол Улсын Засгийн газар 2009 онд “Осол гэмтэл, хүчирхийллээс сэргийлэх үндэсний хөтөлбөр” батлагдан хэрэгжүүлснээр гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртөгсдөд эмнэлэгт түшиглэсэн тусламж үйлчилгээ бий болгосон. Хүчирхийллийн хохирогчид үйлчилгээг үзүүлдэг байгууллага, мэргэжилтнүүд нь хоорондоо уялдаатай цогц үйлчилгээ үзүүлдэг байх шаардлагын үүднээс бүх шатны төрийн захиргаа болон үйлчилгээний байгууллагын шат, шатандаа хийж буй гэр бүл рүү чиглэсэн ажил үйлчилгээгээ нэгтгэж, нэг цэгийн үйлчилгээний зарчмаар хамтран ажиллах зохион байгуулалтын бүтцийг 2012 оноос “Хамтарсан баг”-ийн хэлбэрт оруулсан.

38. Цагдаагийн байгууллагад бүртгэгдсэн гэмт хэргийн мэдээнээс үзвэл[1] 2010-2014 оны эхний 10 сарын байдлаар нийт 160380 гэмт хэрэг бүртгэгдсэнээс гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй холбоотой хэрэгт 2828 гарсан байна. Сүүлийн дөрвөн жилд хүчирхийллийн хэргийн улмаас хохирогсдын тоо өсч байгаа бөгөөд 2010 онд 284, 2011 онд 420, 2012 онд 534, 2013 онд 514, 2014 оны эхний 10 сарын байдлаар 632 хүн гэмт хэргийн улмаас амь нас, бие махбодь эрүүл мэндээрээ хохирчээ. Энэ өсөлт нь ийм төрлийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиглэлээр сүүлийн жилүүдэд Засгийн газрын зүгээс иргэд, олон нийтэд чиглэсэн сургалт сурталчилгаа, бүтэц зохион байгуулалтын олон талт арга хэмжээ авч хэрэгжүүлсэний дүнд иргэдийн ойлголт, эрх зүйн мэдлэг нэмэгдэж, цагдаагийн байгууллагаас тусламж үйлчилгээ хүссэн хандлага тоо нэмэгдсэнтэй холбоотой.
39. Гэр бүлийн хохирогчийг хамгаалах, үйлчилгээ үзүүлэх ажлыг энэ чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг төрийн бус байгууллагууд явуулж байсан бол 2014 онд Засгийн газар анх удаа хохирогч хамгаалах байрыг байгууллаа. Уг хамгаалах байр нь 24 цагаар үйл ажиллагаа явуулдаг бөгөөд гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн хохирогчдыг 1-30 хоногийн хугацаанд байрлуулан эмнэлгийн болон сэтгэл зүйн зөвлөгөө, туслалцаа үзүүлж байгаа бөгөөд 2014 онд 140 гэр бүлийн 241хохирогчийн байрлуулан туслалцаа үзүүлээд байна. Үүнд: насанд хүрсэн эрэгтэй-2, насанд хүрсэн эмэгтэй-109, эмэгтэй хүүхэд-91, эрэгтэй хүүхэд-130 байна.
40. Хамгаалах байрыг цагдаагийн байгууллагын бүтцэд бий болгосноор цагдаагийн байгууллага хохирогчийн эрсдэлийн түвшинг бууруулж, хэрэг маргааны асуудлыг түргэн шуурхай шийдвэрлэж, хохирогчид сэтгэл зүйн үйлчилгээ болон хууль эрх зүйн туслалцаа үзүүлж, улмаар нийгмийн ажилтантай хамтран нийгмийн халамж үйлчилгээнд хамруулах, холбон зуучлах ажлыг явуулах болсон нь хүчирхийллийн гэмт хэргийн хохирсон

[1] ЦЕГ-ын Мэдээлэл судалгааны т вийн судалгаа

иргэдийн зөрчигдсөн эрхийг сэргээх, хохирлыг нөхөн төлүүлэх, хүчирхийлэл үйлдэгчид хариуцлага тооцох ажиллагаа сайжирсан байна.

41. Гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртөгсдөд яаралтай тусламж цаг алдалгүй хүргэх зорилго бүхий 107 тусгай дугаарыг 2014 оноос 24 цагаар ажиллуулан дуудлага хүлээн авч байна. Энэ хугацаанд 478 иргэн үүний дотор хөдөө орон нутгаас 61, Улаанбаатар хотоос 368 иргэн хандан гэр бүлийн хүчирхийллийн талаар мэдээлэл, зөвлөгөө аваад байна. Мөн Хууль зүйн яамны харьяа Шүүх эмнэлгийн дэргэдэх Гэр бүлийн болон бэлгийн хүчирхийлэлд өртөгсдөд үйлчлэх нэг цэгийн төв нь 2009 оны 12 дугаар сарын 15-ны өдрөөс эхлэн үйл ажиллагаагаа явуулж байгаа ба тус төвөөр гэр бүлийн болон бэлгийн хүчирхийлэлд өртсөн 20-35 насны эмэгтэйчүүд 24-72 цагаар түр хамгаалах байранд байрлан эмнэлгийн тусламж үйлчилгээ авч байна. 2014 оны байдлаар тус төвөөр бэлгийн хүчирхийлэлд өртсөн 21, гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн 234 нийт 255 хохирогч эмнэлгийн туслалцаа аваад байна. Эдгээрээс хамгийн их буюу 95 хувь нь 25-38 насны хохирогчид байна.
42. Цагдаагийн байгууллага, албаа хаагчдын ажил дүгнэх үзүүлэлт, ажлын байрны тодорхойлолтод нэмэлт, өөрчлөлт оруулж, гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх чиглэлээр зохион байгуулсан ажлыг дүгнэдэг болсон.
43. Далд үйлдэгддэг энэ гэмт хэргийг илрүүлэх, таслан зогсоох, хохирогчдод цаг алдалгүй туслалцаа үзүүлэхэд энэ чиглэлээр ажилладаг төрийн байгууллагын албаа хаагчдын мэдлэг ур чадвар өндөр байх зайлшгүй шаардлагатай тулгарч байна. Уг ажлын хүрээнд Хүчирхийллийн эсрэг үндэсний төв ТББ-тай хамтран 2013-2014 онд нийслэлийн 9 дүүргийн цагдаагийн хэсгийн байцаагч, нийгмийн ажилтнууд нийт 250 гаруй албаа хаагчдыг Гэр бүлийн хүчирхийллийн хохирогчийг хамгаалах, үйлчилгээ үзүүлэх чадавхийг бэхжүүлэх нь сэдэвт сургалтад хамруулаа. Уг сургалтыг орон нутагт явуулж эхлээд байгаа ба одоогийн байдлаар 600 гаруй цагдаагийн хэсгийн байцаагч, нийгмийн ажилтан хамрагдан гэр бүлийн хүчирхийллийн онцлог, суурь шалтгааныг олж мэдэхээс гадна гэр бүлийн хохирогчдод хэрхэн багаар туслалцаа үзүүлэх, хохирогч хамгаалах тухай хууль тогтоомж, хохирогчийн аюулгүй байдал, тэдний эрх, онцлог хэрэгцээнд тулгуурлан үйлчилгээг хэрхэн багаар өндөр түвшинд хүргэх талаар суралцаж байна.
44. Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэгчдийн зан үйлд нөлөөлөх албадан сургалт явуулах журам, сургалтын хөтөлбөрийг Хууль зүйн сайд, Нийгмийн хамгаалал, хөдөлмөрийн сайд хамтран баталсан. Хууль зүйн яамны санхүүжилтээр Цагдаагийн ерөнхий газрын харьяа Олон нийт цагдаагийн хамтын ажиллагааны төв"Эрчүүд-эрүүл гэр бүл" ТББ-тай хамтран гэр бүл хүчирхийлэл үйлдэгчдэд албадан сургалтыг Баривчлах төвд 2014 оны 10 сараас эхлэн явуулж байна. Энэ сургалтад шүүгчийн шийтгэвээр баривчлагдан ирсэн 343 хүн хамрагдаад байна.

45. Нийслэлийн цагдаагийн газрын бүтцэд ажиллах Хүүхэд, гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх нэгжид эмэгтэй хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч ажиллуулах болсон.
46. Гэр бүлийн хүчирхийллийн нэг шалтгаан нь гэр бүлийн боловсрол дутмагаас болж байгаа учир гэр бүлийн боловсрол олгох албан болон албан бус сургалтын 3-4 төрлийн модуль боловсруулан сургалт явуулж байна.

D. ХҮН ХУДАЛДААЛАХТАЙ ТЭМЦЭХ

47. Хүн худалдаалах гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах, мэргэжлийн удирдлагаар хангах чиг үүрэг бүхий “Дэд зөвлөл”-ийг Хууль зүйн яаманд байгуулсан. Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хуулинд Хүн худалдаалахтай тэмцэх үндэсний хөтөлбөрийг батлуулахаар заасны дагуу хөтөлбөрийн төслийг боловсруулаад байна. Энэхүү хөтөлбөрийн гол зорилго нь хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хуулийг хэрэгжүүлэх ажлыг эрчимжүүлэх, цаашид энэ терлийн гэмт хэрэг гарахаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, сургалт сурталчилгааны оновчтой аргыг хэрэглэн зорилтот бүлгүүдийг хамруулах явдал юм. Мөн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх ажлын төлөвлөгөөний төсөлд уг гэмт хэргийн төрлүүд болох бэлгийн мөлжлөг, хөдөлмөрийн мөлжлөг, зуучлалын буюу захиалгат гэрлэлт, хүүхэд үрчлэлт, эд эрхтэний наймаа зэргээс урьдчилан сэргийлэх, түүнтэй тэмцэх, хохирогчийг хамгаалах асуудлыг хамруулсан.
48. Хүн худалдаалах гэмт хэргийн мэдээллийн нэгдсэн сан байгуулах ажлыг хийж байна. Уг сан нь гэмт хэрэг илрүүлэх, түүнээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр хэрэглэгдэх төрийн байгууллагууд хооорондын мэдээллийн сан байх юм.
49. Засгийн газар Хүн худалдаалах, ялангуяа хүүхэд, эмэгтэйчүүдийг бэлгийн мөлжлөгийн зорилгоор ашиглахаас хамгаалах үндэсний хөтөлбөрийг 2014 он хүртэл 3 үе шаттайгаар 9 жилийн хугацаатай хэрэгжүүлсэн бөгөөд цаашид үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлнэ.
50. Хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчдыг гэмт хэрэгт татахгүй байх, хохирогчдод нөхөн төлбөр олгох, нийгэмшүүлэх хандлагыг хэрэгжүүлэх чиглэлээр хилийн чанадад хүн худалдаалах гэмт хэргийн улмаас эрх ашиг нь зөрчигдсөн Монгол Улсын иргэдийг эх оронд нь аюулгүй авч ирэх ажиллагааг Гадаад хэргийн яамны Консулын газар, холбогдох төрийн болон төрийн бус байгууллагуудтай хамтран зохион байгуулж байна. Тухайлбал 2014 онд хүн худалдаалах болон бусад гэмт хэргийн хохирогч болсон 36 иргэнээ буцаан авч ирсэн байна.
51. Хүний наймааны хүлээн авагч газруудын нэг БНХАУ-ын Макаогийн засаг захиргааны онцгой бүсийн засгийн газартай Хүн худалдаалахтай тэмцэх асуудлаар хамтран ажиллах тухай хэлэлцээрийг 2010 онд, БНХАУ-тай Гэмт хэрэгтэй тэмцэх талаар хамтран ажиллах тухай хэлэлцээрийг 2011 онд тус тус байгуулан, хэрэгжүүлж байна. Хилийн чанадад хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогч болсон иргэнд туслалцаа үзүүлэх, түр хугацаагаар орон байр, хоол хүнсээр хангах, гадаад паспорт түүнтэй адилтгах баримт бичиг

олгох, эх оронд нь буцаан авч ирэхэд шаардагдах зардал гаргах журмыг 2013 онд батлан мөрдөж байна.

52. “Хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчид үзүүлэх нийгмийн үйлчилгээнд тавих нийтлэг шаардлага” Монгол Улсын стандартыг баталсан бөгөөд энэхүү стандартын зорилго нь хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчдод үзүүлэх олон нийтэд түшиглэсэн халамжийн үйлчилгээнд тавих нийтлэг шаардлага, уг үйлчилгээний орчныг тодорхойлох, улмаар тус үйлчилгээний чанарыг дээшлүүлэхэд оршино.
53. 2013 онд хүн худалдаалах 12 гэмт хэрэг бүртгэгдсэнээс хүүхэд хохирогчоор тогтоогдсон 1 хэрэг байна. 2014 оны байдлаар хүн худалдаалах гэмт хэрэг 15 гарснаас 10 хэрэгт яллах дүгнэлт үйлдэн шүүхэд шилжүүлж, 5 хэрэгт мөрдөн байцаалтын ажиллагаа явагдаж байна. 2010-2014 онд Хүн худалдаалах гэмт хэргийн улмаас хохирсон нийт 17 хохирогчийг хохирогч хамгаалах байранд байрлуулан, эрх зүйн болон эрүүл мэндийн туслалцаа үзүүлж нийгэмшүүлэх ажлыг зохион байгуулсан.

Е. ГЭРЧ, ХОХИРОГЧИЙГ ХАМГААЛАХ ЧИГЛЭЛЭЭР

54. Гэрч, хохирогчийг хамгаалах тухай хуулийн 7 дугаар зүйлд заасны дагуу "Гадаад төрхийг өөрчлөх аюулгүй байдлын хамгаалалтын арга хэмжээ авах тухай", "Гэрч, хохирогчийн баримт бичгийг солих журам", "Гэрч, хохирогчийг аюулгүй газарт түр байрлуулах аюулгүй байдлын хамгаалалтын арга хэмжээг хэрэглэх журам", "Нэг бүрийн тусгай хэрэгсэл болон тусгай техник хэрэгсэл, харилцаа холбооны хэрэгслээр хангах, хэрэглэх журам", "Гэрч, хохирогчдод эрүүл мэндийн туслалцаа үзүүлэх журам"-ыг Хууль зүйн сайд батлан, мөрдүүлж байна.
55. Гэрч, хохирогчийг өөрийнх нь зөвшөөрснөөр, насанд хүрээгүй гэрч, хохирогчийг түүний эцэг эх, хууль ёсны асран хамгаалагч, эсхүл хүүхдийн эрхийг хамгаалах байгууллагын зөвшөөрснөөр аюулгүй байдал хангагдсан газарт түр байрлуулна. Мөн гэрч, хохирогчийг аюулгүй газарт байрлуулахдаа эрсдлийн ямар түвшинд байгааг тогтоон хамгаалалтын арга хэмжээ авах ба хамгаалалтанд байх хугацаанд сэтгэл зүйн болон хууль зүйн туслалцааг Тахарын албаны хамгаалалтын тусгай нэгжийн дэргэдэх мэргэжлийн баг үзүүлнэ. "Гэрч, хохирогчдод эрүүл мэндийн туслалцаа үзүүлэх журам"-д хамгаалуулагчид эрүүл мэндийн туслалцаа үйлчилгээг бүх шатны эрүүл мэндийн байгууллага өмчийн хэлбэрээс үл хамааран үзүүлэхээр тусгагдсан бөгөөд хэрэв хамгаалуулагч эмнэлэгт хэвтэж, эмчлүүлж эмнэлгийн тусламж авах бол түүний аюулгүй байдлыг хамгаалалтад авсан байгууллага хариуцахаар заасан.
56. "Нэг бүрийн тусгай хэрэгсэл болон тусгай техник хэрэгсэл, харилцаа холбооны хэрэгслээр хангах, хэрэглэх журам"-д гэрч хохирогчийн аюулгүй байдлын хамгаалалтын арга хэмжээний үед нэг бүрийн тусгай хэрэгсэл болон тусгай техник хэрэгсэл, харилцаа холбооны хэрэгслээр хангахдаа гэрээ байгуулан тэдгээрийг хэрхэн ашиглах талаар заавал зөвлөгөө өгөх,

ямар хугацаанд хэрэглэх, хэрэглэх хугацааг хэн тогтоох, мөн тусгай техник хэрэгслийн жагсаалтыг уг журмаар баталсан.

57. Гэрч, хохирогчийг хамгаалах чиглэлээр цагдаагийн байгууллагын зүгээс “Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай” бие даасан хууль батлагдсантай холбогдуулан гэрч болон хохирогчийн нэр төр, аюулгүй байдлыг энэхүү хуулийн зарчимд бэхжүүлэн оруулсан, түүнчлэн “Цагдаагийн албаны тухай” хууль /2013 он/, “Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам”-ын код-244 /Гэрч, хохирогчийг хамгаалах/, 228 /Эрэн сурвалжлах ажил/, 305 /Гэмт бүлэглэлийн талаар мэдээллийн сан бүрдүүлэх, ашиглах/ болон Гэрч, хохирогчтой харилцахад баримтлах журам /2014 он/-д гэмт хэргийн улмаас хохирсон гэрч, хохирогчийг хамгаалах талаарх цагдаагийн байгууллагын хэм хэмжээг тусгаж өгсөн нь гэмт хэргийн улмаас хохирсон иргэдийн эрх зүйн орчин сайжрах алхам болсон.
58. Гэмт хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны явцад гэрч, хохирогчийн аюулгүй байдлыг хангах, сэтгэл зүйн болон хууль зүйн мэргэжлийн туслалцаа үзүүлэх зорилгоор дүүргийн эрүүгийн хэргийн анхан шатны 1 дүгээр шүүхтэй хамтран тус шүүхийн байранд Гэр хохирогчид туслалцаа үзүүлэх өрөөг тохижуулж 2014 онд ажиллуулж эхлэв. Тус өрөөнд гэмт хэрэг хянан шийдвэрлэх явцад гэрч, хохирогчийг сэжигтэн, яллагдагчтай уулзаж сэтгэлийн дарамтад орохоос урьдчилан сэргийлэх, шүүх хуралдаанд биечлэн оролцохгүй, өрөөнөөсөө шүүх хуралдааны явцыг ажиглах, мэдүүлэг өгөх боломжоор хангалаа.

F. АВЛИГЫН ЭСРЭГ АВЧ ХЭРЭГЖҮҮЛЖ БУЙ АРГА ХЭМЖЭЭ

59. Төрийн үйл ажиллагааны ил тод байдал болон иргэн, хуулийн этгээдийн мэдээлэл хайх, хүлээн авах эрхийг хангах зорилгоор Мэдээллийн ил тод байдал ба мэдээлэл авах эрхийн тухай хуулийг 2011 онд батлан мөрдөж байгаа нь авлигаас урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны үр дүнд эерэгээр нөлөөлөх боломжийг бүрдүүлсэн. Төрийн албаны ил тод байдлыг хангах, авлига, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор Нийтийн албанд нийтийн болон хувийн ашиг сонирхлыг зохицуулах, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийг 2012 онд баталсан.
60. Энэ хуулийн дагуу төрийн албан хаагч, албан тушаалтан ажилд томилогдохоос өмнө хувийн ашиг сонирхлын урьдчилсан мэдүүлэг гаргах үүрэгтэй бөгөөд хуулийн хэрэгжилт маш сайн байна. Авлигатай хийж буй тэмцэл, хуулийн хэрэгжилтийг олон нийтэд ил тод байлгах үүднээс тодорхой албан тушаалтнуудын орлогын мэдүүлгийн бүртгэлийн талаар цахим хуудас болон бусад олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр тогтмол мэдээлж байна.
61. Авлигын эсрэг хуулинд 2012 онд нэмэлт, өөрчлөлт орж мэдээлэх үүргийг хэрэгжүүлэхэд төр, байгууллага, хувь хүний нууцын тухай хуулиар тогтоосон хязгаарлалт хамаарахгүй байхаар зохицуулсан нь авлигын хэрэг илрүүлэлтэд эерэгээр нөлөөлж байна.
62. Авлигатай тэмцэх газрын бие даасан байдлыг хангах зорилгоор Улсын ерөнхий прокурорын дэргэдэх Мөрдөн байцаах албыг Авлигатай тэмцэх

газарт нэгтгэснээр тагнуул, цагдаагийн байгууллагын ажилтан, хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч, прокурор, шүүгчид холбогдох албан тушаалын гэмт хэрэгт мөрдөн байцаах ажиллагаа явуулах боломжтой болсон.

63. УИХ Шилэн дансны тухай хуулийг 2014 онд батласан. Энэ хуулийн дагуу төрийн болон төрийн өмчийн оролцоотой байгуулагууд төрийн нууцад хамаарахаас бусад төсвийн төлөвлөлт, гүйцэтгэл, хэрэгжилт, тайланг байгууллагын нууцад хамааруулахыг хориглож, өөрсдийн цахим хуудсаар тогтмол мэдээлж байх үүрэг хүлээсэн.
64. Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг сайжруулах, олон улсын жишигт хүрсэн зохицуулалт бий болгох зорилгоор Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хуулийг 2013 онд батлан мөрдөж байна.

G. ЭМЭГТЭЙЧҮҮДИЙН ЭРХИЙГ ХАНГАХ ЧИГЛЭЛЭЭР

65. Жендэрийн тэгш байдлыг хангах тухай тухайлсан хууль батлах, эмэгтэйчүүдийг хүйсээр ялгаварлан гадуурхах явдлыг бүхий л салбарт хориглох, шийдвэр гаргах түвшинд эмэгтэйчүүдийн оролцоог нэмэгдүүлэх тухай зөвлөмжийг олон орон өгсөний дагуу “Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хууль”-ийг 2011 онд баталсан.
66. 2012 онд шинэчлэн баталсан “Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хууль”-д нам, эвслээс УИХ-ын сонгуульд нэр дэвшигчдийн 20-иос доошгүй хувь нь эмэгтэйчүүд байхаар тусгасан. УИХ-ын 2012 оны сонгуульд нэр дэвшигчдийн 32 хувь нь эмэгтэйчүүд байсан бөгөөд сонгогдсон нийт 76 гишүүний 14.47 хувь нь буюу 11 эмэгтэй гишүүн байгаа нь өмнөх Парламент дахь эмэгтэй гишүүдийн тооноос 4 дахин их байна.
67. Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хуульд яам, агентлаг болон орон нутгийн удирдлагын байгууллагад эмэгтэйчүүдийн төлөөлөл бүх түвшинд 15-40 хүртэлх хувиас доошгүй байхаар заасан. Төрийн захиргааны албанд нийт 17.9 мянган албан хаагч ажиллаж буйн 57.4 хувь нь эмэгтэй байгаагаас 27.6 хувь нь ахлах албан тушаал хашиж байна.
68. Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хууль батлагдснаас хойш жендэрийн ялгаварлан гадуурхалтай холбоотой ажлын байрны бэлгийн дарамт, гэр бүлийн хүчирхийллийн асуудлаар ХЭҮК 2011 онд 5, 2012 онд 9, 2013 онд 16, 2014 оны 6 сарын байдлаар 9 гомдол, нийт 39 гомдол хүлээн авч хууль хяналтын байгууллагад шилжүүлсэн байна.
69. Эх, хүүхдийн эрүүл мэндийг хамгаалах зорилгоор зарим аймагт “Эх, нярайн эрүүл мэндийн сан” байгуулж, сангийн хөрөнгөөр нэн ядуу эх, нярайн эмчилгээг санхүүжүүлж байна. Алслагдсан нутгийн малчин иргэдэд эмнэлгийн тусламж үзүүлэх нүүдлийн амбулатори, мэргэжлийн эмч нарын багийг сумдад ажиллуулснаар яаралтай дуудлага буурсан.
70. Монгол Улсын холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу эхчүүдийн нийгмийн хамгааллыг бэхжүүлэх зорилгоор нийгмийн даатгал, халамжийн сангаас жирэмсний болон амаржсаны тэтгэмж олгодог. Хүний хөгжил сангаас Хүүхдийн мөнгийг Монгол Улсын 0-18 хүртэлх насны хүүхэд бүрт олгодог.

71. Эхийн эндэгдлийг бууруулах чиглэлээр авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээ тодорхой үр дүнд хүрч, эхийн эндэгдэл сүүлийн жилүүдэд тогтмол буурч байна. Тухайлбал эхийн эндэгдлийн түвшин тоон үзүүлэлтээр 2012 онд 51.5, 2013 онд 42.6, 2014 оны эхний 11 сарын байдлаар 33.2 болж буурсан. Малчин эмэгтэйчүүдийн эндэгдлийн нийт эндэгдэлд эзлэх хувь нь 2004 онд 49 хувь байсан бол 2010 онд 37, 2012 онд 13 хувь болж буурсан.
72. Шинээр боловсруулсан Эрүүгийн хуулийн төсөлд ажлын байран дахь бэлгийн дарамтыг гэмт хэрэг гэж тооцохоор тусгасан.
73. Монгол Улсад охид, хөвгүүд, эмэгтэй, эрэгтэйчүүд нь бага боловсрол, бүрэн дунд, дээд, тусгай мэргэжлийн болон шинжлэх ухаан, технологийн гэх зэргээр бүхий л салбарт боловсролыг тэгш хүртэх боломжийг бүрдүүлсэн. Монгол Улсын Засгийн газар Боловсрол шинжлэх ухааны яамны дэргэд насан туршийн боловсролын төвийг байгуулан ажиллаж байна. Хуульд зааснаар охид, хөвгүүд, эмэгтэй, эрэгтэйчүүд боловсрол тэгш хүртэх боломжийг хангасан бодлогын хэрэгжилт, чанар үйлчилгээ, үйл ажиллагаанд нь мэргэжлийн хяналтын боловсролын байцаагчид хяналт тавьж ажилладаг.

Н. ХҮҮХДИЙН ЭРХИЙГ ХАМГААЛАХ ЧИГЛЭЛЭЭР

74. Монгол Улсын Ерөнхий сайдаар ахлуулсан Хүүхдийн төлөө үндэсний зөвлөл хүүхэд бүрийг үл хайхрах, хүчирхийлэх, хүүхдийн хөдөлмөрийг мөлжих явдлаас сэргийлэх, хамгаалах тогтолцоог хөгжүүлэх зорилт бүхий Хүүхэд хамгааллыг бэхжүүлэх стратеги (2010-2015)-ийн бодлогын баримт бичгийг 2010 онд батлан, түүнийг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөгөө гарган ажиллаж байна. Стратегийн хэрэгжилтийг хангах зорилгоор 2012 оноос эхлэн жилд дунджаар 400-500 сая төгрөгийг Засгийн газраас олгож байна.
75. Хүүхдийн хөдөлмөрийн тэвчишгүй хэлбэрийг устгах үндэсний хөтөлбөрийг 2011 онд, Хүүхдийн хөгжлийн шаталсан хөтөлбөрийг 2013 онд тус тус батлан хэрэгжүүлж байна.
76. Монгол Улсад хүчин төгөлдөр үйлчилж буй нийт 428 хуулийн 60 орчимд нь хүүхэд, хүүхдийн эрхийн холбогдолтой 350 гаруй заалт байдаг. Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцийн үзэл санаанд нийцүүлэн хүүхдийн талаарх үндэсний хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох зорилгоор Хүүхдийн эрхийн тухай болон Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн төслүүдийг эцэслэн боловсруулсан бөгөөд одоо батлуулахаар ажиллаж байна. Эдгээр хуулийн төсөлд хүүхдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг бууруулах зохицуулалт, Хөдөлмөрийн тухай хуулийн шинэчилсэн[2] найруулгын төсөлд 15 насанд хүрээгүй хүнээр хөдөлмөр эрхлүүлэхийг хориглох зохицуулалт, Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд хүүхэд үрчлэлийн эрх зүйн зохицуулалтыг холбогдох олон улсын гэрээнд нийцүүлэн тусгасан болно.

[2]Хуулийн төслийг анхдагч болон шинэчилсэн найруулга гэж ангилдаг. Нийгмийн тодорхой харилцааг анх удаа хуульчлан зохицуулах бол тухайн хуулийн төслийг анхдагч, харин харилцааг зохицуулж байсан хуулийг өөрчлөх, ингэхдээ хуулийн зохицуулалтын 50 болон түүнээс дээш хувьд нь өөрчлөлт оруулах тохиолдолд тухайн хуулийн төслийг шинэчилсэн найруулга гэж ойлгодог.

77. Монгол Улс Хүүхдийн эрхийн конвенцийн Мэдээлэл хүргүүлэх журмын тухай нэмэлт протоколыг соёрхон батлах чиглэлээр ажиллаж байна. Түүнчлэн ХҮЭК Хүүхдээс гаргасан өргөдөл, гомдлыг хүлээн авах, хуваарилах, шийдвэрлэх журмыг 2012 онд баталсан. Хүүхдийн эрхийн асуудлаар хүүхэд болон насанд хүрэгчдээс ХЭҮК-т гаргасан нийт өргөдөл, гомдлоос 2010 онд 6, 2011 онд 10, 2012 онд 10, 2013 онд 12-ыг нь бүрэн шийдвэрлэсэн байна.
78. Хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэл, бие махбодийн далд шийтгэл тодорхой хэмжээнд байгаа бөгөөд ийм нөхцөлд байгаа хүүхдийг илрүүлэх, бүртгэх, хамгаалах үйл ажиллагааг нэгдсэн системд оруулах зорилгоор хүүхдийн тусламжийн утасны үйлчилгээ үзүүлж байна. Хүүхдийн тусламжийн утас 108 нь 24 цагийн /үнэ төлбөргүй/ үйлчилгээтэй бөгөөд хүүхдийн эрхийн зөрчлийн тухай иргэд, байгууллагын мэдээллийг нарийвчлан бүртгэж, эрсдлийн үнэлгээ хийж байна. Тус утас нь 2013 оны жилийн эцсийн байдлаар 42946 зорилтод дуудлага хүлээн авч, үйлчилсэн байна. Хүүхдийн тусламжийн утас нь Хүүхдийн байгууллагын чиг үүргийн дагуу кейст тулгуурлан үзүүлэх үйлчилгээний тогтолцоог бий болгох үндсэн үйл ажиллагаа юм. Уг төслийн санхүүгийн дэмжлэгийг 2014 оны 6 дугаар сарын 1-нээс эхлэн 3 жилийн хугацаанд Мобиком, Дэлхийн зөн ОУБ хамтран үзүүлж байна.
79. Үндэсний морин уралдааны морь унаач хүүхдийн хамгаалалтын хувцас, морины хэрэгсэлд тавих шаардлага MNS6264:2011 стандартыг 2012 оноос мөрдөн хэрэгжүүлснээр уралдааны хүүхдийн эрхийг хамгаалах тал дээр ахиц гарсан боловч цаашид анхаарах асуудал байсаар байна.
80. Засгийн газраас 2011 онд баталсан Хүүхдийн хөдөлмөрийн тэвчишгүй хэлбэрийг устгах 2012-2016 оны үйл ажиллагааны үндэсний хөтөлбөрийг Олон улсын хөдөлмөрийн байгууллагын дэмжлэгтэй боловсруулсан бөгөөд хөтөлбөрт хүүхдийн хөдөлмөрийг зохицуулах хууль тогтоомжийг нэгдэн орсон олон улсын гэрээний зарчимд нийцүүлэх, энэ чиглэлийн хууль сахиулах байгууллагын чадавхийг сайжруулах, хүүхдийн хөдөлмөрийн тэвчишгүй хэлбэрт өртсөн хөдөлмөр эрхэлж байгаа хүүхдэд үзүүлэх эрүүл мэнд, боловсрол, нийгмийн үйлчилгээний хүртээмжийг сайжруулах үндсэн зорилтыг дэвшүүлэн ажиллаж байна. 2013 оны байдлаар 93968 хүүхэд хөдөлмөр эрхэлж байгаагийн 10398 хүүхэд хүнд хэлбэрийн хөдөлмөр эрхэлж байна.
81. Мэргэшсэн хөдөлмөрийн байцаагчдыг нэмэгдүүлэх замаар хүүхдийн хөдөлмөр эрхлэлтийн хяналтыг дээшлүүлэх зорилгоор 2009 онд Хүүхдийн хөдөлмөрт хийх хяналт шалгалтын аргачлалыг боловсруулж улсын хэмжээнд хэрэгжүүлэхийг даалгасан. Энэ аргачлалын дагуу хөдөлмөрийн хяналтын улсын байцаагчид аж ахуйн нэгж байгууллагад 2012 онд хийсэн шалгалтаар 1012 хүүхэд хөдөлмөр эрхэлж байгааг тогтоож, хууль журмын дагуу холбогдох арга хэмжээ авсан.
82. Хөдөлмөр эрхэлж буй хүүхдэд тусгайлан чиглэсэн нийгмийн үйлчилгээний хүртээмж хязгаарлагдмал байна. Хөдөлмөр эрхэлж буй хүүхдэд өдрийн үйлчилгээ үзүүлдэг төрийн бус байгууллагын төв 2010 оноос нийслэлд ажиллаж эхэлсэн ч төсөв, санхүүгийн хомсдолоос шалтгаалан өнөөгийн байдлаар цөөн хүүхдэд хүрч үйлчилж байна.

83. Хөдөлмөрийн төв бирж “Үндэсний мэргэжилтэй ажилтан бэлтгэх хөтөлбөр”-ийн хүрээнд 2013-2014 онд 16-18 насны 81 хүүхдийг тэдгээрийн хүсэлтийн үндсэн дээр мэргэжлийн сургалтад хамруулсан. Түүнчлэн Хүүхэд гэр бүлийн хөгжлийн газар 2012-2013 онд сайн дурааараа хөдөлмөр эрхлэгч 5-17 насны 180 хүүхдийг нийгэмшүүлэх сургалтад хамруулсан байна.

I. ХӨГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛТЭЙ ИРГЭДИЙН ЭРХИЙГ ХАМГААЛАХ ЧИГЛЭЛЭЭР

84. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хуулийн төслийг Хүн амын хөгжил, нийгмийн хамгааллын яамнаас боловсруулж байгаа бөгөөд тайлангийн хугацаанд хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хөгжлийг дэмжих, оролцоог хангах, хөдөлмөр эрхлэлтийг нэмэгдүүлэх, сурч боловсрох, хүчирхийлэл, ялгаварлалаас ангид байх болон бусад эрхийг баталгаажуулах зорилгоор Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүсийн эрхийн тухай НҮБ-ын конвенцийг 2013-2016 онд хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөг батлан хэрэгжүүлж байна. Төлөвлөгөөнд аймаг, дүүрэг, холбогдох газрууд нарийвчилсан үйл ажиллагааны төлөвлөгөө боловсруулан хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээг эрчимжүүлэх чиглэлээр ажиллаж, хэрэгжилтийн тайланг холбогдох яамд, агентлаг, аймаг, дүүргээс нэгтгэн авч Засгийн газрын хуралдаанд танилцуулж байхаар заасан нь хяналтын механизмыг бүрдүүлсэн бөгөөд энэ ажил бүрэн хэрэгжсэн.
85. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний нийгмийн хамгааллын тухай хуулийг шинэчлэн найруулах ажлын хүрээнд "Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хууль"-ийн төслийг шинээр боловсруулан төр, төрийн бус байгууллага, иргэд, олон нийтээс санал авах уулзалт, хэлэлцүүлгийг зохион байгуулсан. Хуулийн үзэл баримтлалын төслийг 2014 оны 10 дугаар сарын 18-ны өдрийн Засгийн газрын хуралдаанаар хэлэлцүүлэн дэмжигдсэн бөгөөд одоо хуулийн төслийг эцэслэн боловсруулж байна.
86. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн эрүүл мэнд, боловсрол, нийгмийн хамгааллын комиссыг 2013 онд байгуулсан. Тус комисс 4-16 насны хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн сэргээн засалтын анхан шатны бүртгэлийн маягт, 0-3 насны хүүхдийн хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх үнэлгээний хуудас боловсруулж, “0-3 насны хүүхдийн хөгжлийн бэрхшээлийн эрт илрүүлэлт” арга хэмжээг улсын хэмжээнд зохион байгуулав. Монгол Улсын 21 аймаг 9 дүүргийн тайлангийн нэгтгэлээр улсын хэмжээнд 0-3 насны нийт 134579 хүүхэд үзлэгт хамрагдсан байна. Хөдөө орон нутгийн 21 аймгаас 99208 хүүхэд, нийслэлийн 9 дүүргээс 35371 хүүхэд хамрагдсан. Нийт үзлэгт хамрагдсан 0-3 насны хүүхдийн 73,7% нь аймгуудаас, 26,3% нь нийслэлийн дүүргүүдээс хамрагдсан. Хэвийн хөгжилтэй 132614 буюу 98,5%, хөгжлийн хоцрогдолтой хүүхэд 1965 буюу 1,5 ийг тус тус эзэлж байна.
87. Тэгш дүүрэн хөтөлбөрийн хүрээнд Хөвсгөл, Орхон, Архангай, Өмнөговь аймаг, нийслэлийн Сүхбаатар, Баянзүрх, Багахангай дүүрэгт нийт 25,5 сая төгрөгийн өртөг бүхий сэргээн засах кабинет, ортопедийн цех байгуулав.

88. Эрүүл мэнд, спортын яамнаас Хүүхдийн осол гэмтлээс сэргийлэх үндэсний хөтөлбөр, Нярайн тандалт, шинжилгээний хөтөлбөр (2014-2020)-ийг 2013 онд баталж, тархины саатай хүүхдүүдийн эцэг эхчүүдэд зориулсан сургалтыг 4 аймаг, нийслэлийн 3 дүүрэгт зохион байгуулав.
89. Төрөлхийн хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн тоог бууруулах зорилгоор ургийн хөгжлийн гажиг, удамшлын эмгэгийг эрт оношлох, анагаах ухааны удам зүй, пренатологийн оношилгооны лабораторийг Эх, хүүхдийн эрүүл мэндийн үндэсний төвд байгууллаа.
90. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийг боловсролд тэгш хамруулах хөтөлбөрийн 2 дахь шатны төслийг хэрэгжүүлж байна. Тусгай хэрэгцээт боловсролын багш нарыг Монгол Улсын Боловсролын их сургуульд 1 жилийн мэргэшил дээшлүүлэх сургалтад хамруулж байна. Энэ хүрээнд улсын төсвөөс санхүүжүүлж хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдэд зориулсан Сургалт, оношилгооны лабораторийг тус сургуульд байгуулсан. 2013 оны Хөдөлмөрийн яамны тайлангаар Мэргэжлийн сургалт үйлдвэрлэлийн төвүүдэд суралцдаг нийт 42798 суралцагч байдгаас хөгжлийн бэрхшээлтэй 513 хүүхэд суралцаж байна.
91. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүдийн суралцах орчныг сайжруулах ажлын хүрээнд уншлагын танхим, багш, суралцагчийн хөгжлийн танхим, эмчилгээний биеийн тамирын өрөө бүхий 320 хүүхдийн суудалтай сургуулийн барилгын өргөтгөлийг барьж хүлээлгэн өгснөөр анги танхимд суралцах, сургалтын үйл ажиллагаа явуулах боломж нөхцлийг бүрдүүлсэн. Мөн 2013-2014 оны хичээлийн жилд тусгай сургуулийн зарим сурах бичгийг бүтээж, тусгай сургалттай 5 сургуульд суралцаж буй сурагчдын статистик мэдээнд үндэслэн хэвлэн, ашиглаж байна.
92. Засгийн газраас 2012 онд баталсан тусгай сургалтын байгууллагын зардал тооцох журамд хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдэд тусгай хэрэгцээт боловсрол олгох сургалтын байгууллагад санхүүжилт олгохдоо нэг сурагчийн хувьсах зардлын нормативыг 3 дахин нэмэгдүүлж тооцохоор шийдвэрлэсэн. Ерөнхий боловсролын сургуулийн багшийн мэргэжлийг дээшлүүлэх, давтан сургах хөтөлбөрт хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй ажиллах арга зүй, сурган сэтгэл судлалын агуулгыг тусгах, тусгай хэрэгцээт боловсролын чиглэлээр сургалт явуулах зэрэг тодорхой үр дүнтэй ажлуудыг хэрэгжүүлж байна.
93. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн сургууль, цэцэрлэгт хамрагдалтын тоог нэмэгдүүлэх чиглэлээр Тусгай хэрэгцээт боловсролын багш нарыг дотооддоо бэлтгэн Монгол Улсын Боловсролын Их сургуулийн, сургуулийн өмнөх боловсролын сургуульд тусгай хэрэгцээт боловсролын багшийн мэргэжлийн 1 жилийн сургалттай ангийг нээн хичээллүүлж байна.Төрийн байгууллагын хүсэлт, олон улсын байгууллагын дэмжлэгээр харааны бэрхшээлтэй хүүхдийн 116 дугаар сургуульд хараагүй болон сул хараатай хүүхдүүдэд зориулсан брайль принтер, таяг, линз, брайль бичгийн цаас, томруулдаг шил зэрэг 46 сая төгрөгийн өртөг бүхий сургалтын тоног төхөөрөмж, тусгай боловсролын сургуулиудад зориулалтын өргөгч лифт бүхий автобус, микро автобус нийлүүлэв.

94. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөрийн хүрээнд хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч болон нөхөрлөл, хоршоо байгуулах хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний бизнес төслийн шалгаруулалтад улсын хэмжээнд нийт 2159 төсөлд 2 тэрбум 668 сая төгрөгийн санхүүжилт олгож, 1660 хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн ажлын байртай болсон байна. Мөн хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн эрх ашгийг хамгаалах чиглэлээр ажилладаг төрийн бус байгууллага, аж ахуйн нэгжийн дунд хязгаарлагдмал тендер зарлаж 33 төрийн бус байгууллага, аж ахуйн нэгжид 759,4 сая төгрөгийн санхүүгийн дэмжлэгийг олгож, 114 хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн байнгын ажлын байртай болсон байна. Үүнээс гадна хөгжлийн бэрхшээлтэй 91 иргэнийг байнгын ажлын шинэ байраар хангасан аж ахуйн нэгж, төрийн бус байгууллагад санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж байна.
95. Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газрын харьяа хорих ангиудад 2013 онд 162 хөгжлийн бэрхшээлтэй ялтан, 2014 онд 157 хөгжлийн бэрхшээлтэй ялтан тус тус ял эдэлж байна. Үүнээс 2013 онд 99, 2014 онд 77 хөгжлийн бэрхшээлтэй ялтнуудыг өөрсдийнх нь хүсэлтийг харгалзан өөрт нь тохирсон ажлын байраар хангаж, номын санч, зээгт наамал, хэрээсэн хатгамал зэрэг хорих ангийн дотоодын үйлдвэрлэлд ажиллуулан шагналын хоног, цалин олгох асуудлыг шат дараалалтайгаар шийдвэрлэж, гэм хорын төлбөрийг зохих хувиар барагдуулаад байна.
96. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний нийгмийн хамгааллын тухай болон Нийгмийн халамжийн тухай хуулиар зорилтот бүлэгт чиглэсэн 68 төрлийн тусламж үйлчилгээ, зохих хөнгөлөлт олгогдож байна. 2013 онд хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд хувиараа болон нөхөрлөл хоршооны хэлбэрээр аж ахуй эрхлэхэд 1 сая хүртэл төгрөгөөр тооцож, 10 сая хүртэл төгрөгийн санхүүгийн дэмжлэг олгоход 1 тэрбум төгрөг төсөвлөсөн /аймагт 10-35, дүүрэгт 60-80 сая төг/. Үүнээс 883 төсөл шалгаруулж, 986,0 сая төгрөгийн санхүүжилтийг олгосноор нийт 1439 ажлын байр, үүнээс хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний 996 байнгын ажлын байр бий болсон.
97. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд сонгох эрхээ эдлэх нөхцлийг бүрдүүлэх үүднээс анх удаа Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн 2013 оны сонгуулиар 3-4 санал авах байранд тэргэнцэртэй сонгогч ирж саналаа өгөх зориулалтын замыг байршуулав. Мөн харааны бэрхшээлтэй иргэдэд зориулан санал авах бүхээгт томруулдаг шил, ойрын харааны нүдний шил, брайль үсэг бүхий хавтсыг байрлуулснаар анх удаа хараагүй иргэд итгэмжилсэн хүний туслалцаагүйгээр бие даан санал өгсөн.

J. ЛГБТ ХҮМҮҮСИЙН ЭРХИЙГ ХАМГААЛАХ ЧИГЛЭЛЭЭР

98. Монгол Улс бүх төрлийн ялгаварлан гадуурхах үйлдлийг хуулиар хориглох, түүнтэй тэмцэх зорилгоор Арьс үндсээр алагчлах бүх хэлбэрийг устгах тухай олон улсын конвенцийн 14 дүгээр зүйлийг хүлээж авах боломжийг судалж байгаагаас гадна шинээр боловсруулж буй Эрүүгийн хуулийн төсөлд “Хүнийг үндэс, угсаа, хэл, арьсны өнгө, нас, хүйс, нийгмийн гарал, байдал, хөрөнгө чинээ, ажил, албан тушаал, шашин шүтлэг, үзэл бодол, боловсрол, төрх

байдал, бэлгийн болон хүйсийн чиг баримжаа, эрүүл мэндийн нөхцөл байдлаар нь ялгаварлан гадуурхаж, эрх, эрх чөлөөг нь хязгаарласан, тодорхой үйлдэл, эс үйлдэхүй шаардсан, заналхийлсэн бол эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ" гэж оруулсан.

99. ЛГБТ хүмүүсийн эсрэг гардаг ялгаварлан гадуурхал, хүний эрхийн зөрчил уламжлалт чиг хандлагаа даган тодорхой хэмжээнд оршин тогтносоор байна. Бэлгийн чиг баримжаа буюу хүйсийн чиг баримжаанаас нь хамаарч ялгаварлан гадуурхахтай тэмцэх, хүний эрхийн боловсрол, мэдээллийг олон нийтэд түгээх, олон нийтийн мэдлэг ойлголтыг дээшлүүлэх зорилгоор 2012 онд хийсэн Монгол Улс дахь ЛГБТ хүмүүсийн эрхийн хэрэгжилтийн судалгааны дүнг ХЭҮК-ийн Монгол Улс дахь хүний эрх, эрх чөлөөний байдлын талаарх 12 дахь илтгэлд тусгаж, УИХ-ын Хууль зүйн байнгын хороогоор хэлэлцүүлсэн.

100. "ЛГБТ хүмүүсийн эрхийн талаарх олон нийтийн мэдлэг ойлголтыг нэмэгдүүлэх нь" төслийн хүрээнд ЛГБТ хүмүүсийн талаарх нийгэмд үүссэн сөрөг дүр төрх болон дургүйцлийг бууруулах, хүмүүсийн хандлага, сэтгэлгээний соёлыг дээшлүүлэх, тэдний эрхээ эдлэх, үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилго бүхий ТББ-ын хэрэгжүүлсэн төслийн хүрээнд ТВ шторк болон баримтат нэвтрүүлгийг үндэсний хэд хэдэн телевизээр дамжуулан олон нийтэд хүргэсэн нь зохих үр дүнгээ өгсөн.

К. ХДХВ/ДОХ-ООС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ, ТЭМЦЭХ ЧИГЛЭЛЭЭР

101. Эрүүл мэндийн тухай хуулийг (шинэчилсэн найруулга) 2011 онд, Хүний дархлал, хомсдолын вирусын халдвар, дархлалын олдмол хомсдолоос сэргийлэх тухай хуулийг (шинэчилсэн найруулга) 2012 онд тус тус баталсан. Эдгээр хуульд хүн амд эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээг ялгаварлан гадуурхахгүйгээр тэгш, хүртээмжтэй үзүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг ХДХВ-ын халдвар авсан буюу ДОХ-той гэсэн үндэслэлээр хязгаарлахыг хориглох, уг хүнийг гутаан доромжлох, ялгаварлан гадуурхах бүх хэлбэрийг хориглох тухай зохицуулалтыг шинээр буй болгосон.

102. Бэлгийн замаар дамжих халдвар (БЗДХ), ХДХВ/ДОХ-оос сэргийлэх үндэсний стратеги төлөвлөгөө (2010-2015)-нд 2013 онд дунд хугацааны үнэлгээ хийж, Эрүүл мэнд, спортын яам, Халдварт өвчин судлалын үндэсний төвтэй хамтран төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг хангах, үйл ажиллагааг зохицуулах болсноор БЗДХ, ХДХВ/ДОХ-оос сэргийлэх нэгдсэн бодлогыг хэрэгжүүлэх механизм бүрдсэн.

103. Монгол Улс ХДХВ-ын халдварын бага тархалттай улсын тоонд ордог бөгөөд цус, цусан бүтээгдэхүүн, эхээс урагт халдвар дамжсан тохиолдол одоогийн байдлаар бүртгэгдээгүй байна. 2014 оны байдлаар Монгол Улсад бүртгэгдсэн ХДХВ/ДОХ-ын халдвартай эмчилгээнд орох шаардлагатай нийт 126 хүнээс 100 % буюу бүгд ретровирусын эсрэг эмчилгээнд хамрагдаж байгаа бөгөөд 2013 оноос тэдний эмчилгээний эмийн зардлыг Монгол Улсын Засгийн газраас гаргаж байгаа. Энэ нь ХДХВ/ДОХ-оос урьдчилан сэргийлэх

нийгмийн эрүүл мэндийн болон эмнэлгийн тусламж үйлчилгээний чанар хүртээмж сайжирч байгааг илэрхийлж байна.

104. Монгол Улс БЗДХ, ХДХВ/ДОХ-оос урьдчилан сэргийлэх үүднээс улсын хэмжээнд ХДХВ-ийн халдвар илрүүлэх сайн дурын зөвлөгөө, шинжилгээний төвүүдийг ажиллуулж иргэдэд үйлчилгээг илүү ойртуулж байна. Халдварт өвчин судлалын үндэсний төвийн Тандалт судалгааны алба нь улсын хэмжээнд сургалтыг зохион байгуулж байна.

L. БОЛОВСРОЛЫН ЭРХИЙГ ХАНГАХ ЧИГЛЭЛЭЭР

105. Монгол Улс мэдээлэл холбооны технологид суурилсан, нээлттэй, насан туршийн, тасралтгүй, чанартай боловсролыг эзэмших боломжийг бий болгох нээлттэй боловсролын “Нэг Монгол” үндэсний хөтөлбөрийг 2014 онд батлан хэрэгжүүлж эхлээд байна.

106. Сургууль завсардсан болон тодорхой шалтгааны улмаас сургуулийн гадна буй иргэдэд бага, суурь, бүрэн дунд боловсрол нөхөн олгох, иргэдэд бичиг үсгийн болон амьдрах ухааны боловсрол олгох үйл ажиллагааг Боловсролын тухай хууль, Албан бус боловсролын сургалтын талаар баримтлах бодлого (2010), Бага, суурь, бүрэн дунд боловсролын дүйцсэн хөтөлбөрөөр сургалт явуулах журам (2007) зэрэг хууль тогтоомжийн хүрээнд авч хэрэгжүүлж байна.

107. Боловсрол нөхөн олгох дүйцсэн хөтөлбөрт 2011-2012 оны хичээлийн жилд хамрагдан тэнцсэн 12025 суралцагч, 2012-2013 оны хичээлийн жилд хамрагдан тэнцсэн 11810 суралцагчдад суурь боловсролын гэрчилгээ, бүрэн дунд боловсролын үнэмлэх олгосон. Мөн бичиг, үсгийн анхан болон дунд шатны сургалтад 9000 хүнийг хамруулсны дотор сүм, хийдэд шавилан суудаг 120, алслагдсан баг, хороонд амьдарч буй 78 хүүхдийг хамруулаа.

108. 2013-2014 оны хичээлийн жилд насан туршийн суурь боловсрол нөхөн эзэмшүүлэх дүйцсэн хөтөлбөрт 1573 суралцагч, бүрэн дунд боловсролын түвшинд эчнээ, оройн ангид 849, насан туршийн боловсролын бүрэн дунд боловсрол олгох дүйцсэн хөтөлбөрт 1391 суралцагч хамрагдаж төгссөн.

109. Ерөнхий боловсролын сургуулийн түүх, нийгэм судлалын хичээлийн сургалтын хөтөлбөрт хүний эрх, эрх чөлөө, ардчиллын төлөө тэмцэл гэсэн бүлэг нэмж оруулсан.

110. Үндэсний боловсролын болон эрүүл мэндийн тогтолцоог хөгжүүлэхэд хувийн хэвшлийн оролцоог түлхүү нэмэгдүүлэх зорилгоор мэргэжлийн зэргийн шалгалтыг зохион байгуулах эрхийг ТББ-д олгож, зохион байгуулах нийгэмлэг, холбоодыг тусгай шалгуурын дагуу сонгон ажиллуулж байна.

111. 2013-2014 оны хичээлийн жилд улсын хэмжээнд нийт 1067 цэцэрлэг үйл ажиллагаа явуулж байгаагаас 303 нь хувийн хэвшлийнх, ерөнхий боловсролын 756 сургууль байгаагаас 128 нь буюу 16,9 % нь хувийн хэвшлийн сургууль байна.

112. Гадаадад ажиллаж, амьдарч буй иргэдийн хүүхдүүд төрөлх монгол хэлээ мартахгүй байх, сурах боломжийг хангах үүднээс монгол хэлний сурах

бичгүүдийг хилийн чанад дахь Дипломат төлөөлөгчийн газруудаар дамжуулан олгох ажлыг хэрэгжүүлж байна.

М. ХӨДӨЛМӨРЛӨХ ЭРХИЙГ ХАНГАХ ЧИГЛЭЛЭЭР

113. Хөдөлмөрийн тухай хуульд “Адил хөдөлмөр эрхэлж байгаа эрэгтэй, эмэгтэй ажилтанд адил хэмжээний цалин хөлс тогтооно” гэж заасан боловч Тэгш шан хөлс олгох тухай Олон улсын хөдөлмөрийн байгууллага (цаашид “ОУХБ” гэх)-ын 100 дугаар конвенцийн “адил үнэлэмжтэй хөдөлмөр эрхэлж байгаа эрэгтэй, эмэгтэй ажилтанд тэгш шан хөлс олгох” гэсэн зарчим тусгагдаагүй байгаа. Энэ зарчмыг Хөдөлмөрийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд тусгасан.
114. Төрийн албаны тухай хуульд заасны дагуу төрийн албан хаагчдын цалин хөлсийг хүйсийн байдал харгалзахгүйгээр Засгийн газраас албан тушаалын ангилал, зэрэглэлийг харгалзан тогтоосон цалингийн шатлалын дагуу олгож байна.
115. Хөдөлмөр, нийгмийн зөвшлийн гурван талт үндэсний хороо “Аж ахуйн нэгж, байгууллагад цалин хөлсний талаар баримтлах зөвлөмж” баталсан бөгөөд зөвлөмжид ажлын үнэлгээ хийх аргыг тодорхойлж, үнэлгээний дагуу ажлын зэрэглэл, түвшинг гаргахаар заасан. Цөөн тооны томоохон аж ахуйн нэгж, байгууллагын хувьд энэ ажлын зэрэглэл, цалингийн сүлжээг баримталж хамтын гэрээ, хэлэлцээрт тусган цалин хөлсийг олгож байгаа боловч дийлэнх аж ахуйн нэгж, байгууллагын хувьд энэ зөвлөмжийг мөрдөхгүй байна. Мөн цалингийн хэлэлцээр байгуулах чадавхийг салбарын түншлэгч байгууллагуудад бий болгох чиглэлээр ОУХБ-тай хамтран ажиллаж, эхний ээлжинд уул уурхай, барилгын салбарын байгууллагад ийм чадавхийг бүрдүүлэх ажлыг эхлүүлээд байна.
116. Хөдөлмөрийн яам 2014 онд мэргэжлийн ур чадваргүй, ажилгүй иргэдэд богино хугацаанд мэргэжил олгох зорилготой Хөдөлмөрт бэлтгэх хөтөлбөр, Үндэсний мэргэжилтэй ажилтан бэлтгэх хөтөлбөр, 40-өөс дээш насны иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөр, Аж ахуй эрхлэлтийг хөгжүүлэх хөтөлбөр, Малчдын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөр, Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний ажлын байрыг дэмжих хөтөлбөр, Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөр, Оюутны хөдөлмөр эрхлэлт ба цагийн ажил хөтөлбөр, Ахмад мэргэжилтний зөвлөх үйлчилгээ төслийг тус тус хэрэгжүүлж байна.
117. Түүнчлэн хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагад бүртгэлтэй ажилгүй иргэдийг түр ажлын байраар хангах, нийтийг хамарсан ажилд оролцуулах, ногоон ажлын байр бий болгох зорилготой Эзэнтэй Монгол хөтөлбөр хэрэгжүүлж байна.

N. ЯДУУРАЛ, ХҮНСНИЙ АЮУЛГҮЙ БАЙДЛЫН ХАНГАХ ЧИГЛЭЛЭЭР

118. Статистик мэдээллээр ядуурлын түвшин 2010 онд 38.7 хувьд хүрч байсан бол 2012 оны эцсийн байдлаар 27.4 хувь болсон. Үүнээс хөдөөд 35.5 хувь, хот, суурин газарт 23.2 хувьтай байна.

119. Ядуурлыг бууруулах, хүнсний хангамж, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор Хүнсний тухай хууль, Хүнсний бүтээгдэхүүний аюулгүй байдлын тухай хуулийг 2012 онд шинэчлэн баталж, Органик хүнсний тухай хууль, Органик хүнсний үйлдвэрлэлийг дэмжих үндэсний хөтөлбөр, Органик хүнсний үйлдвэрлэлд хэрэглэх бодисын жагсаалтын төслийг тус тус боловсруулаад байна. Мөн хүнсний аюулгүй байдлыг сайжруулах зорилгоор Засгийн газраас 2016 он хүртэл хэрэгжүүлэх Хүнсний аюулгүй байдал үндэсний хөтөлбөрийг 2009 онд батлан хэрэгжүүлж байна.

120. Монгол Улсын нийт 794090 өрхийг амьжиргааны түвшингээр эрэмбэлсэн мэдээллийн нэгдсэн сан бүрдүүлж нийгмийн халамж, дэмжлэг зайлшгүй шаардлагатай 16822 өрх буюу өрхийн 2 хувьд хүнсний талон сар бүр олгож байна.

121. 2014 оны байдлаар Монгол Улсад хүн амын хоол тэжээлийн байдлыг илтгэгч 5 хүртэлх насны хүүхдийн дунд өсөлтийн хоцролт 10.8%, тураал 1.6%, туранхай 1.0%-тай болон буурснаар өлсгөлөн, хоол тэжээлийн дуталтай хүн амын тоог 2015 онд 1990 оны түвшнээс 6 дахин бууруулах зорилтодоо хүрсэн. Ерөнхий боловсролын сургуулийн бага ангийн сурагчдын “Үдийн цай хөтөлбөр” хэрэгжсэнээр ядуу, орлого багатай өрхийн хүүхдийн сургууль завсардалт буурч, хүнсний хомсдол, дутагдал багассан.

О. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ БОХИРДОЛ, АЮУЛГҮЙ БАЙДЛЫН ХАНГАХ ЧИГЛЭЛЭЭР

122. Байгаль орчны эрх зүйн орчинг сайжруулах, байгаль орчны салбарын 18 хуулийн давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгах, уялдаа холбоог сайжруулах үүднээс 2012 онд салбарын 15 хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулж, Ус бохирдуулсны төлбөрийн тухай, Хөрс хамгаалах, цөлжилтөөс хамгаалах тухай хуулиудыг шинээр батлан мөрдөж байна.

123. Эдгээр хуулиудын хүрээнд байгаль орчны тэнцвэрт байдлыг алдагдуулсан, хохирол учруулсан этгээд нөхөн төлбөр төлөх замаар хохирлыг арилгах, мөн байгаль орчныг нөхөн сэргээх хуримтлалын сан бий болж аймаг нийслэлд төвлөрөх байгалийн нөөцийн төлбөрийн орлогын 55-аас доошгүй хувиар байгаль хамгаалах, орчны доройтлыг бууруулах боломж бүрдсэн. Мөн нутгийн иргэд байгаль хамгаалах, байгалийн баялагийн үр шимийг давуу эрхтэй ашиглах боломжтой болсон.

124. Уур амьсгалын өөрчлөлтийн Үндэсний хөтөлбөрийг 2011 онд баталж, хөтөлбөрийн хүрээнд НҮБХХ, Дасан зохицох сангийн дэмжлэгээр Экосистемд түшиглэсэн дасан зохицох арга хэмжээг уур амьсгалын өөрчлөлтөд өндөр эрсдэлтэй голын сав газарт хэрэгжүүлэх 5,5 сая ам.долларын санхүүжилттэй төслийг хэрэгжүүлж байна.

125. Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын яам, НҮБХХ-ийн газартай хамтран ус, ариун цэврийн байгууламжийн асуудал эрхэлсэн

байгууллагуудын удирдлага, зохион байгуулалт, бүтцийг сайжруулах, орон нутгийн иргэдийг эрүүл ахуйн шаардлагад нийцсэн ундны ус, сайжруулсан ариун цэврийн байгууламжаар хангах зорилготой Ус хангамж, ариун цэврийн байгууламжийн хүртээмжийг сайжруулах хөтөлбөр (2008-2013) Говь-Алтай, Баянхонгор, Өмнөговь аймгуудад хэрэгжүүлсэн.

V. ХҮНДРЭЛ БЭРХШЭЭЛ, ГАРАХ АРГА ЗАМ

126. Хүний эрхийг хангах, хамгаалах чиглэлээр эрх бүхий байгууллагаас хууль, тогтоомж баримт бичгүүд батлагдан гарсан ч хуулийг бүрэн хэрэгжүүлэх боловсон хүчин, чадавхыг сайжруулах шаардлага байна. Мөн санхүү төсөв шаардлагатай хэмжээнд хүрэхгүй байна.

VI. ТЭРГҮҮЛЭХ АЧ ХОЛБОГДОЛ ӨГЧ БУЙ АСУУДАЛ

127. Тайлангийн хугацаанд Монгол Улс зөвлөмжийг хэрэгжүүлэх чиглэлээр тодорхой ажлуудыг хийж гүйцэтгэв. Тухайлбал олон улсын гэрээнд нэгдэх, хүний тодорхой төрлийн эрхийн асуудлаар тухайлсан хуулийг батлах чиглэлд томоохон ахиц гарсан. Цаашид хууль сахиулах байгууллагын чадавхийг сайжруулах, олон нийтэд хүний эрхийн боловсролыг дээшлүүлэх нь нэн тэргүүний асуудал болж байна.